

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Dobrovolná bezdětnost v České republice v současné době

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Vanýsková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Špráchalová
Oponent práce: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Zuzana Vanýsková

Studium: P17K0224

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Dobrovolná bezdětnost v České republice v současné době**

Název bakalářské práce Contemporary voluntary childlessness in the Czech republic
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá dobrovolnou bezdětností českých žen v současnosti na území České republiky. Práce vymezuje základní pojmy týkající se bezdětnosti jako je teorie bezdětnosti, dobrovolná a nedobrovolná bezdětnost a jejich příčiny, faktory přispívající k bezdětnosti v České republice. Práce se zabývá bezdětností v širším společenském kontextu, sociálními okolnostmi, demografickými trendy apod. Empirické šetření má kvantitativní charakter, pro účely této práce byl vypracován dotazník vlastní konstrukce.

GIBNEY, Sarah, Liam DELANEY, Mary CODD a Tony FAHEY. Lifetime Childlessness, Depressive Mood and Quality of Life Among Older Europeans. *Social Indicators Research* [online]. 2017, 130(1), 305-323 [cit. 2018-11-21]. DOI: 10.1007/s11205-015-1177-1. ISSN 03038300. HAŠKOVÁ, Hana. Fenomén bezdětnosti. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-020-9. HAŠKOVÁ, Hana a Jana POMAHAČOVÁ. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-111-3. KREYENFELD, Michaela. Childlessness in Europe: contexts, causes, and consequences / Michaela Kreyenfeld, Dirk Konietzka. 2017. ISBN 9783319446653. LIPOVETSKY, Gilles. Třetí žena: neměnnost a proměny ženství. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4. MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Špráchalová

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucie Špráchalové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Zuzana Vanýsková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Lucii Špráchalové za rady a pohotovost při jejich poskytování. Velké díky patří mé rodině za jejich podporu při studiu a mému spolubydlícímu Jonášovi za cenné rady.

Anotace

VANÝSKOVÁ, Zuzana. *Dobrovolná bezdětnost v České republice v současné době*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021, 45 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na dobrovolnou bezdětnost českých žen. V práci je nejprve charakterizována bezdětnost, včetně historického exkurzu, jako společenský fenomén, rozdělena na bezdětnost dobrovolnou a nedobrovolnou. Dále se práce zabývá příčinami nedobrovolné bezdětnosti a důvody žen pro volbu dobrovolné bezdětnosti, přístupem české společnosti k dobrovolně bezdětným ženám, charakteristikou a popisem rizik dobrovolné bezdětnosti jak pro společnost, tak pro jednotlivou ženu a v neposlední řadě také zpracováním dobrovolné bezdětnosti v českých médiích. Empirická část práce obsahuje výzkumné šetření mezi českými ženami ve věku osmnáct až třicet let zjišťující, zda chtějí či nechtějí mít dítě, a z jakého důvodu.

Klíčová slova: bezdětnost, žena, dítě

Annotation

VANÝSKOVÁ, Zuzana. *Contemporary voluntary childlessness in the Czech republic*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 45 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on the voluntary childlessness of Czech women. The thesis first characterizes both voluntary and involuntary childlessness as a social phenomenon. First part of the thesis is focused on historical background of the topic. Furthermore, the thesis deals with the causes of involuntary childlessness and the reasons for women to choose voluntary childlessness, the approach of Czech society to voluntarily childless women, characteristics, and description of risks of voluntary childlessness for both society and individual women and last but not least the media coverage of voluntary childlessness in the Czech media. The empirical part of the thesis contains a research survey among Czech women aged eighteen to thirty years to determine whether or not they want to have a child, and for what reason.

Keywords: childlessness, woman, child

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	8
1. Fenomén bezdětnosti.....	9
1.1 Bezdětnost na území České republiky v historii	10
1.2 Prognózy bezdětnosti	11
1.3 Nedobrovolná bezdětnost	11
1.4 Dobrovolná bezdětnost.....	13
2. Důvody žen pro dobrovolnou bezdětnost.....	17
2.1 Hodnotové proměny společnosti ve dvacátém století	17
2.2 Demografické faktory	18
2.3 Kariéra ženy	19
2.4 Péče jako práce.....	19
2.5 Tříletá izolace.....	21
2.6 Životní prostředí.....	22
2.7 Přístupy společnosti k dobrovolné bezdětnosti	22
3. Rizikovost dobrovolné bezdětnosti	25
3.1 Potenciální rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro společnost	25
3.2 Potenciální rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro ženu.....	26
4. Výzkumné šetření mezi ženami ve věku 18 až 30 lety	28
4.1 Popis výzkumného vzorku	29
4.2 Dílní odpovědi z výzkumného šetření	31
4.3 Shrnutí výzkumného šetření.....	36
Závěr	37
Použité zdroje.....	39

Úvod

Dobrovolná bezdětnost není záležitostí jen současné společnosti, její kořeny sahají až do starověkého Říma, nicméně tato práce se bude zabývat stoletím dvacátým a současným, dvacátým prvním.

Téma dobrovolné bezdětnosti je autorce blízké už po několik let, kdy ji zaujal článek v novinách a poté si o této problematice začala hledat více a více informací.

Autorka ponechává na čtenářích, zda označí dobrovolnou bezdětnost za riziko pro jednotlivce či pro společnost. Bezdětnost může některými být chápána jako důsledek společenského nastavení, o kterém by se dalo říct, že stále více a více tenduje k individualismu, (sobeckému) uspokojování vlastních potřeb a upřednostňování toho, co „chci já“ před tím, co „chtějí druzí či snad celá společnost.“

Autorka práci pojala jako příležitost zjistit o problematice dobrovolné bezdětnosti více informací a přehledně ji zpracovat. Vlastní hodnocení k celé problematice poskytne až v závěru práce.

V této práci autorka představí základní pojmy jako je bezdětnost, dobrovolná či nedobrovolná bezdětnost, zabývat se bude příčinami vedoucími k nedobrovolné bezdětnosti a důvody, které ženy vedou k rozhodnutí dítě ve své budoucnosti nemít, například hodnotovými proměnami společnosti, demografickými faktory, kariérou ženy, ale také například životním prostředím. Autorka se dále zaměří na pohled českých médií na dobrovolnou bezdětnost a na přístupy společnosti k tomuto jevu a rozpracuje rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro společnost, ale i pro jednotlivou konkrétní ženu. V poslední kapitole autorka představí.

Po teoretické části následuje část empirická, která zpracovává výsledky rozsáhlého výzkumného šetření z podzimu 2018, které má kvantitativní charakter a probíhalo dotazníkovou online formou mezi ženami ve věku od osmnácti až třiceti lety.

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, zda české ženy chtějí mít dítě, resp. děti, či ne, a pokud ne, tak z jakého důvodu.

Cílem práce je popsat dobrovolnou bezdětnost a zjistit, kolik procent mladých českých žen chce zůstat po celý život bezdětných a z jakých důvodů, tyto důvody následně analyzovat, a tak zjistit, zda je v České republice téma aktuální.

1. Fenomén bezdětnosti

Stav bezdětnosti může být definován jako absence rodičovství, které může být vymezeno biologickými událostmi (početí, těhotenství, porod), ale také jako absence kulturně či legislativně stanovených rodičovských práv a povinností (Hašková, 2009).

Bezdětností se zabývá vícero vědních disciplín, například sociologie, demografie, či také ekonomie. Nedobrovolnou bezdětností se pak zabývá převážně medicína, která se jí v souvislosti s rozmachem asistované reprodukce snaží léčit, s tím souvisí i psychologie, která poskytuje poradenství nedobrovolně bezdětným jedincům či párům.

V České republice nebylo tématu dobrovolné bezdětnosti do devadesátých let 20. století věnováno mnoho pozornosti ani mezi odbornou veřejností. V devadesátých letech dle Haškové vzniklo vícero publikací, které se k bezdětnosti vztahují, hlavním cílem byl většinou statistický popis změn v reprodukčním chování. Tyto publikace vysvětlovaly zvýšení počtu bezdětných lidí jako „*jeden z aspektů poklesu plodnosti*“ (Hašková, 2009, s. 55).

Možný však upozorňuje, že téma bezdětnosti se ve světové sociologii začalo zkoumat už v 70. letech. Tento zájem o bezdětnost ze strany odborné veřejnosti spojuje s nástupem feminismu a jeho silícím hlasem a zároveň s poklesem porodnosti pod reprodukční míru (Možný, 2008, s. 124).

V současné české odborné literatuře chybí publikace zabývající se dobrovolnou bezdětností, první a poslední vlaštvou byla kniha „*Fenomén bezdětnosti*“ Hany Haškové, která vyšla v nakladatelství Slon v roce 2009. Od roku 2009 česká sociologie postrádá (nejen) další vydání, které by reflektovalo společenské změny druhé dekády dvacátého prvního století. Že se jedná ovšem o téma celospolečenské důležitosti dokazuje i to, že se v posledních dvou letech i v seriózních médiích začínají objevovat články na téma dobrovolné bezdětnosti, tomuto tématu se věnoval například týdeník Respekt nebo Hospodářské noviny na celostátní úrovni.

Nedobrovolná bezdětnost je také čím dál aktuálnější i tématem medicínsko-právním i etickým, neboť přináší podnětné otázky o začátku života, sdělovaných osobních údajích narozeným dětem či dárčům zárodečných buněk. Výsledky zmíněné vědecké činnosti jsou v posledních letech publikovány v českých médiích s velkým ohlasem.

V České republice v roce 2016 připadalo 1,57 porodů na jednu ženu (The world bank, 2016, online), což je lehce podprůměrné v porovnání s průměrem Evropské unie,

který činí 1,6 dítěte na jednu ženu (Eurostat: Statistics explained, 2016, online). Celosvětový průměr mezi lety 2015 až 2020 však je 2,52 dítěte na ženu, což se zdá být vysoké, nicméně prognózy ukazují, že v novém desetiletí bude porodnost klesat na 2,42 dítěte (United Nations, World Population Prospects, 2019, online).

Téma bezdětnosti je v české společnosti velmi aktuální v kontextu společenských změn odehrávajících se pouze na území České republiky, ale i v kontextu změn celoevropských či celosvětových.

1.1 Bezdětnost na území České republiky v historii

Poklesu plodnosti v evropských zemích se věnuje řada studií, ze kterých je patrné, že dlouhodobý pokles plodnosti se projevuje odlišnými podíly trvale bezdětných osob a odlišnou strukturou rodin dle počtu dětí (nárůst jednodětných rodin). Jednodětnost roste rychleji, avšak podíl trvale bezdětných žen zůstává ve východní a střední Evropě dosud nižší než v ostatních zemích Evropy (Zeman et. al., 2018).

Bezdětnost, stejně jako jednodětnost, byla na území současné České republiky poměrně vysoká zejména mezi ženami narozenými na přelomu 19. a 20. století, pohybovala se kolem 20 % (Šprocha et al., Zeman, 2018), v Rakousku ve stejné době dosahovala až ke 30 % (Hašková, 2009). Za doby socialismu měly ženy typicky dvě děti, bezdětnost klesla na bezprecedentní úroveň pěti procent (Rychtaříková, 2004), ovšem u žen narozených v šedesátých letech a později se české bezdětné ženy pomalu dostaly na evropský průměr dvaceti procent (Hašková, 2019).

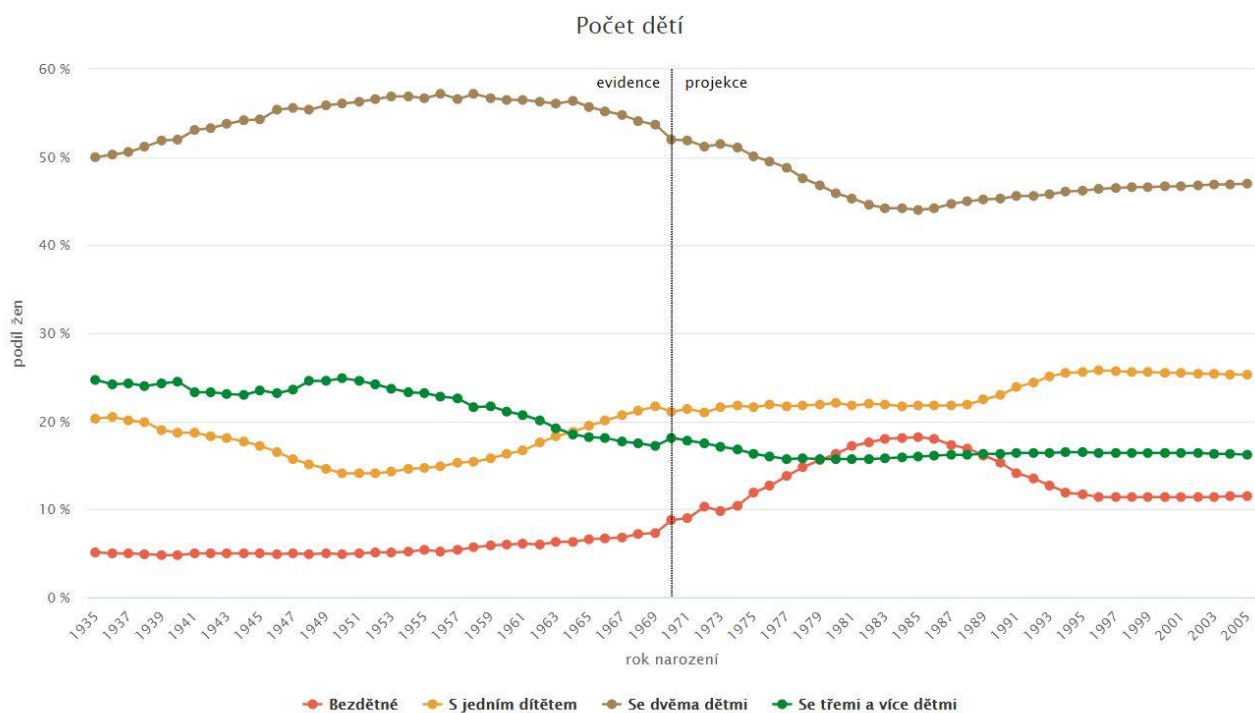
V celé Evropě došlo u žen narozených nejpozději v 60. letech 20. století k nárůstu bezdětnosti, mezi evropskými zeměmi však existují rozdíly: malé podíly trvale bezdětných jsou ve Francii, Norsku a Švédsku; naopak vysokých podílů dosahuje bezdětnost v německy mluvících zemích (Sobotka, 2017). Rozdíl mezi západem a východem v ženské bezdětnosti byl nejmarkantnější u žen dospívajících v sedmdesátých a osmdesátých letech: např. žen narozených v roce 1960 zůstalo bezdětných pouze 6 % Češek, ale 21 % Švýcerek nebo západních Němek, Angličanek 19 % (Boček, 2019).

Dle českého Sčítání lidu, domů, bytů provedeného v roce 2011 v České republice stále dominuje model dvoudětné rodiny, ve věkové skupině 35-39 let a starších měla nadpoloviční většina žen dvě děti. Vzhledem ke společenským změnám a s tím spojenému odkládání rodičovství ve skupině 25-29 let výrazně vzrostl podíl bezdětných žen z cca

15 % při sčítání lidu v roce 1991 na 60 % v roce 2011. Ve věkové kategorii 45-49 let, kde se předpokládá ukončení reprodukce, však podíl bezdětných oproti sčítání v roce 1991 nenarostl (Český statistický úřad, 2013, online), což svědčí domněnce odkládání mateřství do pozdějšího věku.

1.2 Prognózy bezdětnosti

U generace žen narozené v letech 1982–1986 by se bezdětnost měla zvýšit až na 18 %, pro generace mladší se očekává pokles na hodnoty okolo 11 %. V současné době ve třiceti letech zůstává bezdětných 40 % vysokoškolaček, u manuálně pracujících žen je to 9 % (Kurkin, 2019).

Zdroj: ČSÚ

Obrázek 1: prognózy počtu dětí (irozhlas.cz, 2019)

1.3 Nedobrovolná bezdětnost

Mezi nedobrovolnou bezdětnost a neplodnost můžeme v podstatě dát rovnítko. Dle Světové zdravotnické organizace byla neplodnost do roku 1977 označována za nemoc (Konečná, 2003), od roku 2017 je definována jako „naprostá absence početí i přes pravidelný nechráněný pohlavní styk po dobu jednoho roku.“ (WHO, 2018)

Ventruba uvádí, že ve vyspělých zemích je neplodných zhruba deset až patnáct procent párů. Neplodnost může být způsobena buď biologickými příčinami,

psychogenními nebo sociálními faktory (Ventruba, 2008). Hašková upozorňuje na fakt, že v současné době asistované reprodukce lze nedobrovolnou bezdětnost chápat také do jisté míry jako volbu (Hašková, 2009). Pro stručnost uvedu jen několik málo příčin neplodnosti, neboť pro obsah této práce není nutné rozvádět tyto dopodrobna.

Biologické příčiny neplodnosti

Biologické příčiny neplodnosti jsou somatické poruchy jednoho nebo obou z partnerů. Mezi příčiny mužské neplodnosti řadíme například impotenci, tedy nedostatečnou tuhost pohlavního údu, nebo anejakulaci, neschopnost dosáhnout ejakulace. Příčinami mohou být poúrazové stavy či užívání některých léků (Zvěřina, 2010).

Příčiny na straně ženy jsou častější než na straně mužů, nicméně jejich diagnostika je složitější. Dle Konečné jsou častými příčinami nedozrávání vajíček, nebo vajíčka nejsou v pořádku či spermie nemohou do vajíčka proniknout (Konečná, 2003).

Tyto biologické příčiny jsou dle Řežábka současnou medicínou poměrně snadno odstraňovány buď podáváním hormonální terapie či jiných medikamentózních přípravků, v krajním případě přichází na řadu metody asistované reprodukce, intrauterinní inseminace nebo in vitro fertilizace (IVF), která patří k nejpoužívanějším metodám mimotělního otěhotnění na světě (Řežábek, 2004, s. 44).

Psychogenní neplodnost

Na zdravotním stavu člověka se nepodílí jen jeho fyzický, nýbrž i psychický stav. Toto pojetí medicíny, psychosomatické, začíná být v posledních letech preferovaným a dbá i na psychickou pohodu jedince.

Ventruba uvádí, že za neplodnost ženy mohou až v pěti procentech případů psychogenní příčiny (Ventruba, 2008), kterými mohou například být stres, kdy ženy v chronickém stresu přichází o ovulaci i menstruaci (Líbalová, 2008), u mužů může z důvodů úzkosti docházet k poruchám erekce či ejakulace (Zvěřina, 2010).

Sociální faktory neplodnosti

Tendence odkládat rodičovství do vyššího věku¹ může souviset (a dle některých lékařů souvisí) s nárůstem bezdětnosti nedobrovolné. Beck vysvětluje menší počet potomků a odkládání mateřství do vyššího věku požadavky moderní společnosti, neboť

¹ průměrný věk matek prvorodiček činil v roce 2017 28,9 roku (Frelich, 2018)

se ukazuje, že v tržní ekonomice jsou nejlépe prosperujícími svobodní jedinci bez závazků, kteří jsou ochotni se trhu přizpůsobovat (Beck, 2011).

K sociálním příčinám nedobrovolné bezdětnosti můžeme také řadit např. to, že mnozí nenašli ve správném období správného partnera nebo partnerku a některé páry nakonec nemají děti kvůli dlouhodobé nemoci jednoho z partnerů apod. (Hašková, 2009, s. 128).

Dle Lipovetskyho (2007, s. 273-276) se i nadále muži odmítají ujmout úkolů v domácnosti, ženy se tak ocitají dle něj ve schizofrenní situaci, kdy samy mají pracovní úvazek a nadále ještě na jejich bedrech spočívá péče o rodinu. Zvláště dle něj bylo prokázáno, že život v manželství je provázen urychlením kariéry muže, naopak zpomalením kariéry ženy. Pro mnoho současných žen je dle názoru autorky toto nastavení nepřekonatelné, a proto se rozhodují pro oddálení mateřství alespoň do doby, než budou finančně nezávislé, nebo se pro mateřství nerozhodnou vůbec.

Případné neúspěšné umělé oplodnění přináší mnoho stresu do života párů, zároveň je také finančně a časově nákladné. Odhodlání uvedené podstupovat má u párů různé hranice – kdy si říct, že už to stačilo, když právě ten další pokus by mohl být ten úspěšný? (Hašková, 2009, s. 129).

1.4 Dobrovolná bezdětnost

Vymezení pojmu dobrovolná bezdětnost by se mohlo zdát jako jednoduché, přesto tomu tak není. To dokazuje i rozdílný přístup několika autorů.

Hašková nepovažuje dobrovolnou bezdětnost za volbu a tvrdí, že se jedná spíše o následek celé řady personálních a sociálních okolností, které se mohou v průběhu času proměňovat (Hašková, 2009). Oproti tomu Rabušič chápe dobrovolnou bezdětnost účelově, jako něco zcela záměrného, kdy se dospělá žena vědomě snaží nestát se matkou (Rabušic, 2001).

Jakousi syntézu obou přístupů vytvořil Boschman, který tvrdí, že první skupina žen odkládá mateřství tak dlouho, dokud již není pozdě. Necháávají tak za sebe rozhodnout čas, který postupně snižuje jejich reprodukční schopnosti na minimum. Po dítěti nijak silně netouží, a tak neustále očekávají, až se u nich projeví „tikot biologických hodin.“ Jelikož k tomu ale nikdy nedojde, zůstávají celoživotně bezdětné. Druhá skupina žen činí rozhodnutí o dobrovolné bezdětnosti v poměrně raném věku. Mateřství vidí pouze jako

jednu z alternativ, ke které je možno se přiklonit. V takovém rozvažování hrají velkou roli hodnotové postoje žen (Boschman, 2007).

V každém případě je jisté, že pokud se žena rozhodne pro dobrovolnou bezdětnost, klade velký důraz na svobodu a nezávislost, čehož by se v rámci mateřství musela do jisté míry vzdát (Možný, 2008).

Ačkoliv by se mohlo zdát, že mezi nedobrovolnou a dobrovolnou bezdětností je jen nepatrný rozdíl, není tomu tak. Bezdětnost z hlediska nedobrovolnosti chápeme jako medicínský pojem a spočívá v nemožnosti počít dítě, dobrovolná bezdětnost má v sobě sociální implikaci a je spíše sociálním konstruktem (Slepičková, 2006). Hranice mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností je také velmi křehká a nejasná a různě překračovaná (Hašková, 2009, s. 128).

Autorka, i na základě výsledků výzkumného šetření popsaného v empirické části této práce, vnímá dobrovolnou bezdětnost primárně jako volbu žen, a pouze v některých případech jako následek okolností, ke kterým došlo plynutím času. Ženy samy popisují dobrovolnou bezdětnost jako volbu, sdružují se v klubech pro bezdětné (např. No Kidding) a popisují důvody, které je k rozhodnutí zůstat bezdětné vedly (vizte kapitolu 2), což svědčí o tom, že se jedná o dobrovolné rozhodnutí. Kdyby se většinově jednalo o pouhou shodu okolností, jak uvádí Hašková, je pravděpodobné, že bezdětné ženy by byly se svými životy nešťastné a snažily se i v pozdějším věku bezdětnost zvrátit využitím lékařské vědy.

Je nutné upozornit, že veškerá citovaná literatura je minimálně dvanáct let stará, tedy poměrně zastaralá vzhledem k tomu, o jak aktuální téma se jedná a jak se mění postoj společnosti k ženám obecně. Je možné, že za poslední dekádu došlo ve společnosti ke změně vnímání ženy a je jí i veřejným míněním přiznána možnost rozhodovat o svém těle a své budoucnosti sama. Autorka nicméně musí souhlasit s tím, že hranice mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností je stále více stírána, což může být dáno i odkládáním mateřství do vyššího věku, následnou nemožností otěhotnět a hledáním dalších možností „smyslu života“ ženy. Uvedený scénář není neobvyklý u žen kolem třicátého roku věku.²

² Autorka na tomto místě zobecňuje zkušenosti svých známých, kamarádek, nevychází z odborné literatury.

Dobrovolná bezdětnost v českých médiích

Jak již bylo uvedeno v úvodní kapitole této práce, poslední souhrnnou publikací na téma (dobrovolné) bezdětnosti je práce Hany Haškové Fenomén bezdětnosti z roku 2009, téma se však stále častěji objevuje v médiích, ačkoliv není dále teoreticky rozpracováno. Důvody, proč tomu tak je, jsou mnohé – stále častější problémy párů s početím, ale také sílící feministické hnutí v České republice, které vyznává individualismus a svobodnou volbu žen o tom, jak chtějí nakládat se svým tělem.

Velkou vlnu zájmu zvedl rozhovor na české internetové televizi DVTV uveřejněný dne 5. října 2020 se zakladatelkou českého hnutí No Kidding Czech Veronikou Šrubařovou, video bylo téměř dvoustokrát sdíleno na Facebooku a na facebookové stránce DVTV u něj bylo přes čtyři tisíce komentářů. Při řazení komentářů na Facebooku dle „nejrelevantnějšího“ jsou uživatelé zobrazováni ty „nejzajímavější“ komentáře dle ostatních uživatelů,“ většina komentujících souhlasí s názorem Šrubařové, a tedy že se jedná o její svobodnou volbu.

Uživatelka Nicol Matějíčková k rozhovoru napsala: *„Nevím co je sobeckého na tom že někdo nechce děti. Je to každého věc, když děti nechce, ať je nemá, nevidím důvod proč by společnost měla soudit ženy na základě toho jestli je chce mít nebo ne. Je to její osobní volba, stejně jako volba jiných žen které děti chtějí. Nemá do toho kdo kecat,“* a její příspěvek do diskuze získal přes 450 „lajků,“ tedy pochvalných reakcí.

Server E15.cz vydal v březnu 2018 v článku pod názvem *„Reportáž: „Nejsem jen matkou.“ Mladé matky odmítají tříletou izolaci,“* ve kterém se Terezie Kosíková zabývá důvody mladých matek, proč podporují péči o děti mladší tří let v mateřských školách či jeslích. Na stejném serveru vyšla v prosinci 2018 reportáž o ženách, které nechtějí být matkami. Důvody, které zpovídáné ženy v reportáži uvádí, jsou následující: *„nedokázala bych dítě postavit na první místo,“* nebo *„nechci riskovat, vidím v mateřství velkou zodpovědnost,“* dále také *„chci se věnovat vědě, oboru, který mě zajímá,“* a často také *„děti mě nezajímají, nemám je ráda.“* Respondentky také upozorňují na časté názorové neshody se svými vrstevnicemi, které děti mají a se kterými si najednou nemají co říct, zároveň je na ně také vyvíjen tlak ze strany např. starších kolegyně, *„aby si už konečně někoho našly,“* (Koubová, 2018).

Tématem rodičovství a jeho různými formami se zabývala také dokumentaristka Jana Počtová, která v roce 2016 natočila film s názvem „Nerodič,“ ve kterém sledovala 7 různorodých příběhů – z toho jeden, svůj vlastní, jako bezdětné ženy.

Prognózami porodnosti (a bezdětnosti) v České republice se zabýval článek, který vyšel v časopise Českého statistického úřadu Statistika a my pod názvem: „*Počty narozených dětí by již neměly překročit současné hodnoty,*“ a jehož závěry byly následně přebrány webem Českého rozhlasu, kde prognózy byly zveřejněny jako „*přibývá bezdětných Češek. Mezi dnešními třicátnicemi bude bez dětí každá šestá.*“ (Statistika a my, 2018, online; Boček, 2019)

V médiu mainstreamu, mezi které web iDnes.cz bezesporu patří, vyšel článek s názvem „*Proč nechtějí svobodné ženy děti?*“ v němž autor popisuje své subjektivní názory na to, proč ženy nechtějí mít děti (iDnes.cz, 2015, online), například uvádí, že ženy dítě nechtějí, protože mají strach z poporodních kil, aniž by provedl hlubší analýzu jakýchkoliv odborných zdrojů. Uvedený web se tématu dobrovolné bezdětnosti jinak nevěnuje.

V poslední době téma a zkušenosti dobrovolně bezdětných žen pokrýval článek časopisu Heroine, jehož podtitulem je „*Nechtít je přece stejně normální jako chtít.*“ (Sladká, 2020, online), jehož účelem, jak vyplývá již z názvu, bylo poukázat na to, že i bezdětné ženy jsou „normální.“ Heroine ovšem lze charakterizovat jako feministický časopis, který se snaží o popularizaci témat blízkých mladým ženám, a dá se očekávat, že témata jako dobrovolnou bezdětnost zpracovávat bude.

Je zřejmé a nikterak překvapující, že různá média na dobrovolnou bezdětnost nahlíží různě dle názorového zaměření média, od odsuzujících článků pro konzervativní čtenářstvo přes vcelku objektivního pohledu Českého rozhlasu po články snažící se bezdětnost normalizovat v Heroine nebo na E15.cz.

2. Důvody žen pro dobrovolnou bezdětnost

2.1 Hodnotové proměny společnosti ve dvacátém století

V souvislosti se změnami společnosti, které nastaly v průběhu dvacátého století, jsou na ženy kladeny vyšší nároky než v minulosti, kdy se očekává, že skloubí kariéru s mateřstvím (Možný, 2008, s. 125). Nárůst bezdětnosti ve společnosti bývá spojován se zvnitřňováním hodnot individualismu (Hašková, 2009).

Rabušic ve svých úvahách dochází k hodnotové proměně, která se mezi mladší generací udála v sedmdesátých a osmdesátých letech. S rozmachem antikoncepce přestal sexuální styk sloužit pouze k prokreačním účelům, ale i k naplnění lásky partnerů, a ženy ovládly možnost reprodukce. Rabušic ve svém díle odkazuje na myšlenky druhého demografického přechodu³: „*parametry českého demografického vývoje jsou v souladu s tezí o druhé demografické tranzici, což vyjádřeno jinými slovy, znamená, že český populační vývoj nabral víceméně normální a standardní kurs, jehož jsme v Evropě svědky již tři desítky let...*“ (Rabušic, 2001, s. 206-233).

D. J. van der Kaa charakterizoval druhý demografický přechod, kterým označuje sociodemografické změny nastalé v evropských zemích od druhé poloviny 60. let dvacátého století, následujícími demografickými změnami, které se dle po sobě následují jako časové sekvence:

- pokles počtu narozených dětí vyššího pořadí ve vyšším věku matek,
- předcházení předmanželským početím, uzavírání sňatků kvůli těhotenství,
- pokles sňatkového věku,
- odkládání rodičovství v rámci manželství – roste časové rozpětí mezi uzavřením manželství a prvním porodem, snižuje se počet dětí,
- rostoucí počet rozvodů,
- odkládání manželství do vyššího věku, rostoucí počet nesezdaných soužití před uzavřením manželství, stoupající věk novomanželů,

³ Dle některých autorů je otázkou, zda ve východní Evropě došlo ke druhému demografickému přechodu opožděně po pádu železné opony nebo se jednalo o něco východoevropsky specifického (Rychtaříková, 2001, s. 15)

- odkládání manželství do doby těhotenství snoubenky, roste průměrný věk matky při porodu prvního dítěte,
- legalizace potratů, klesá počet těhotenství žen staršího věku,
- nesezdaná soužití nabývají na popularitě, roste mimomanželská plodnost,
- průměrný počet dětí na ženu se stabilizuje na nízké úrovni,
- růst dobrovolné bezdětnosti,
- velikost plodnosti generací nezajistí reprodukci, tzn. počet dcer je menší než matek (van der Kaa, 1997, in Hašková, 2009, s. 27).

Rychtaříková odmítá Rabušicovy a van der Kaaovy závěry, nové hodnoty, normy a postoje dle ní vznikaly na západě v období ekonomického a sociálního klidu, zatímco v postkomunistických zemích se jednalo o období hlubokých ekonomických a sociálních transformací. Chápe tak nárůst bezdětnosti ve východní Evropě spíše jako důsledek socioekonomické transformace, když ukazuje, že model dvoudětné rodiny zůstává stále aktuální (Rychtaříková, 2001).

Jako jeden z faktorů, proč se mladí lidé nehrnou do rodičovství bývá uváděna nízká sňatečnost (Možný, 2008, s. 129), ačkoliv Hana Hašková (2009) toto se svým výzkumem vyvrací. Mezi mladou generací se rozšiřuje nesezdané soužití jako předstupeň před založením manželské rodiny. Ačkoliv se tedy většina mladých lidí rodiči stát chce, preference založení rodiny jsou u sezdaných vyšší než u nesezdaných.

2.2 Demografické faktory

K nejvyšší koncentraci bezdětných dochází ve velkých městech, Praze, Brně, Ostravě, Plzni a Olomouci. Velikost místa bydliště dle Haškové ovlivňuje míru bezdětnosti mezi ženami, i když neuvažujeme vliv vzdělání. Velikost města souvisí také s preferencí menšího počtu dětí. S životem ve větších městech se tedy pojí životní styly, které jsou obtížněji slučitelné s rodičovstvím, případně mu konkurují (Hašková, 2009).

Významným důvodem pro bezdětnost je také vzdělání a kariéra ženy. Mezi ženami, které dosáhly alespoň vzdělání s maturitou, přibývá bezdětných po dosažení třicátého roku věku a mnoho z nich s přibývajícím věkem děti ani neplánuje. Dle

prognóz roku 2009 zůstane trvale bezdětná každá třetí vysokoškolačka⁴, avšak mezi ženami s výučním listem je to jen každá desátá (Hašková, 2009; Kurkin, 2019).

Nechut' mít dítě bývá u vzdělaných žen často vysvětlována ekonomickou teorií nákladů ztracených příležitostí, kdy se na rodičovské dovolené musejí vzdát svého příjmu a kariérních postupů. S vyšším vzděláním bývá také spojen pozdější vstup na trh práce, také pozdější vstup do manželství a založení vlastní domácnosti. Tyto okolnosti také připívají k posouvání rodičovství do pozdějšího věku či jeho naprosté odmítnutí.

Hašková uvádí, že „současní mladí lidé kladou větší důraz na vliv své bytové a ekonomické situace na své rozhodování o založení rodiny. To může znamenat jednak jejich relativně větší ekonomickou a bytovou nejistotu ve srovnání se situací lidí, kteří zakládali rodiny dříve.“ (Hašková, 2009). Je tedy důležité dát odkládání rodičovství, či volbu zůstat bezdětnými, i do souvislosti s nastávající bytovou krizí v České republice.

2.3 Kariéra ženy

Do finančních faktorů můžeme zahrnout nejen ekonomické a bytové faktory před založením rodiny, nýbrž i situaci, kdy jeden z partnerů, většinou matka, ztrácí při odchodu z trhu práce nejen svůj dosažený příjem, ale i kariérní možnosti. Založení rodiny znamená výpadek jednoho příjmu po dobu několika let, což pro mnoho rodin může být (a mnohdy je) velká zátěž. Ženy ve dvou kariérních partnerstvích dle Haškové plánují a realizují rodiny menší, aby minimalizovaly „škody“ na své kariéře. Péče o dítě vede ke stagnaci mzdy, tak profesního růstu (Hašková, 2009).

Dvoukariérní partnerství či manželství, tedy práci na profesním vzestupu obou partnerů, nelze dle Možného (Možný, 2008, s. 159) zaměňovat za dvoupříjmovou rodinu, tento model spočívá pouze ve faktu, že oba partneři mají placenou práci.

2.4 Péče jako práce

Lipovetsky uvádí, že „za rodinnou zodpovědnost, přijatou ženami, je nutno splatit cenu zpomalením postupu ve své profesi – ale z toho zjevně neplyne, že by ženy nedosáhly žádného subjektivního zisku. Kvalita vztahu k dítěti, radost z možnosti přispět k rozvoji a štěstí jiné bytosti, uspokojení z pocitu nepostradatelnosti, povědomí o významu vlastního úkolu, vliv na přítomnost a budoucnost dítěte, realizace identity ženy-matky – jen slepý

⁴ ve věkové kategorii ženy 40-45 let je podíl bezdětných nejvyšší u absolventek společenského či humanitního vysokoškolského oboru (14 %), nejnižší u absolventech technických a pedagogických oborů (shodně 5 %)

by neviděl, že situace matky je něčím víc a něčím jiným než jen formou zotročení vůči rolím uvaleným „zvnějšku“. Privilegovaný vztah k dětem sice omezuje profesní zapojení žen, ale obohacuje jejich partnerský a citový život; ..., obdařuje existenci rozměrem jedinečně intenzivní smysluplnosti. Prvořadá pozice žen v rodinných rolích se udržuje nejen v důsledku kulturních zátěží a „nezodpovědného“ postoje mužů, ale také díky dimenzi smysluplnosti, moci a autonomie, která mateřskou funkci provází,“ (Lipovetsky, 2007, s. 274).

Havelková Lipovetskyemu oponuje, že mateřství pro ženu v české společnosti znamená snížení respektu v jiných oblastech života, je tedy sice oceňována pro mateřství, ale ztrácí kredibilitu jako „*plnohodnotná lidská bytost s intelektem, schopnostmi a ambicemi, neboť co ví o politice/managementu/právu/ekonomii někdo, kdo celé dny „utírá zadky“?*“ a dále v materiální sféře se zhoršuje její hmotná situace, jak v době těhotenství a raného mateřství, tak na trhu práce (Havelková, 2013).

Dále dle Havelkové je Lipovetskyem popisované nastavení, kdy muž je zaměstnán a žena v takzvané mateřské roli, pro mnoho lidí přirozeným, racionálním a muži i ženy to tak chtějí. V této souvislosti Lipovetsky uvádí, že v osmdesátých letech 60–80 % Američanek nemělo zájem o větší účast otců a které „*špatně snáší skutečnost, že se jejich partner příliš věnuje rodině*“ (Lipovetsky, 2007, s. 275). Havelková naproti tomu uvádí historické důvody, kdy právo znemožňovalo otcům péči o děti, např. normalizační právo znalo jen mateřství, jak v právu pracovním, tak v právu sociálního zabezpečení. To spolu s pracovní povinností dle Havelkové znamenalo, že muži vychovávat děti nemohli, ani kdyby chtěli. Po pádu komunismu a zrušení „povinnosti k poctivé práci“ nebyly zdánlivě žádné překážky pro muže, aby se mohli věnovat péči o děti. Na rodičovskou dovolenou však i dvacet let od jejího zavedení v roce 2000 odchází z 95 % ženy (Havelková, 2013a).

Svoboda rozhodování o tom, kdo zůstane s dětmi na rodičovské dovolené, je zdánlivá i nyní, překážkami je strukturální situace na trhu práce, např. předsudky zaměstnavatelů o odchodu mužů na rodičovskou dovolenou a hlavně rozdíl v odměňování mezi muži a ženami (v současné době v ČR gender pay gap činí 20 %, Eurostat, 2020), dále kulturní tlaky, které jsou determinované představami o správných rolích pohlaví (Havelková, 2013a).

Havelkovou je dále také poukazováno na to, že formulování našich snů a přání neprobíhá ve vakuu, ale je formováno kulturou a společností, ve které žijeme. Jedná se o

tzv. genderové stereotypy, které jsou silně zakořeněné v názorech jednotlivců (Havelková, 2013a). Čeští muži (38 %) i ženy (30 %) si myslí, že by to měli být spíše muži, kteří by měli usilovat o profesní kariéru (Andreska, 2020, s. 621).

Péče, na kterou Lipovetsky odkazuje jako na něco pozitivního v životech žen, tvoří dle Andresky množství různorodých aktivit, které mohou být placené i neplacené a také částečně odměňované skrze systém sociálního zabezpečení. Andreska poznamenává: „[o]soby pečující tak mají tzv. nekonzistentní sociální status, přestože je výkon péče na jednu stranu glorifikován, reálně nejsou osoby pečující odpovídajícím způsobem ohodnoceny ani finančně, ani z hlediska prestiže a přístupu k moci,“ čímž staví pečující osoby do závislého postavení na živiteli, typicky muži (Andreska, 2020, s. 624–625).

2.5 Tříletá izolace

Některé české ženy také odmítají rodičovskou dovolenou v tom smyslu, v jakém je v České republice v současné době nastavena. Česká společnost (a zvláště mladé ženy) dlouho nezapomene na hysterii, jakou vyvolal návrh uložit povinnost mateřským školám, aby přijímaly dvouleté děti. Faktem ovšem je, že i pro ženy, které děti mají (a chtěly je), je tříletá rodičovská problémem – nejen ekonomickým, ale také kariéram i sociálním, kdy se dostávají do nechtěné tříleté izolace (Kosíková, 2018).

V zemích Evropské unie se podobně jako v České republice rozlišuje dovolená mateřská a rodičovská. Na mateřskou dovolenou rodička nastoupí několik týdnů před porodem a po něm, v České republice délka mateřské po porodu činí 20 týdnů, v průměru Evropské unie je to týdnů patnáct. (Strang, 2015, s. 7) Rodičovská dovolená v České republice trvá nejdéle po dobu tří let, po níž je rodiči, který ji čerpá, zaměstnavatelem drženo místo. V Evropské unii je Česká republika s takto velkoryse pojímaným konceptem rodičovské dovolené unikátem: například ve Velké Británii se jedná o 26 týdnů (Gov.Uk, online), v Německu o 1 rok. (Make it in Germany, online)

Ženy také nechtějí redukovat své „já“ pouze na matku, k tomu se vyjadřuje (sice) čerstvá mladá matka Zuzana, studentka: „*Je skvělé mít dítě, ale často vás to i štve, je to vyčerpávající celodenní práce, za kterou nemáte společenské uznání a ani si jí nedáte do CV. Hrozně jsem bojovala s tím, že novou identitu matky jsem primárně získávala tím, že mě okolí začalo identifikovat jako nastávající maminku, místo abych ji získala porodem nebo těhotenstvím. Ale své ‚já‘ jsem si chtěla udržet, protože tady bylo celých 25 let.*

Mateřství je samo o sobě těžké, ale k tomu se ještě přidává tlak okolí a morální požadavky, které se od vás očekávají.“ (Kosíková, 2018)

Hašková zmiňuje ideový faktor zahrnující orientaci na volnočasové aktivity, vliv referenčních skupin a dále faktor touhy po dítěti. První jmenovaný byl velmi důležitý pro osoby s vyšším vzděláním, bezdětné a svobodné a s vyššími příjmy. Faktor touhy po dítěti byl důležitý zejména pro ženy a osoby s nižším vzděláním. (Hašková, 2009)

Bezdětní ovšem kladou větší důraz na svou situaci v zaměstnání a volnočasové aktivity než kterákoliv jiná zkoumaná skupina. „Situace v zaměstnání“ ovšem může znamenat, že jeden z partnerů má nestabilní zaměstnání či nízký příjem, nebo také zaměstnání může představovat hodnotu, která velmi zdárně rodičovství konkuruje (Hašková, 2009).

2.6 Životní prostředí

V západních zemích Evropské unie a Spojených států amerických se dle Scott stále častěji objevuje jako vysvětlení dobrovolné bezdětnosti starost o životní prostředí, již můžeme dále dělit na strach z přelidnění planety, ale také zhoršení klimatu v důsledku vypouštění skleníkových plynů (Scott, 2010). Pokud má osoba dle Nicholas o jedno dítě méně, než by plánovala, snižuje ve svém životě každý rok emise oxidu uhličitého o 58 tun ročně (Nicholas, 2017).

V roce 2018 vznikla dokonce skupina BirthStrike, která sdružuje osoby, které nechtějí mít děti, protože „naší planetě hrozí ekologický Armagedon.“ Část členů uskupení se obává pouze o zdraví svých nenarozených dětí, jiní volí bezdětný život kvůli odpadům, které by jejich potenciální dítě za svůj život vyprodukovalo (Tancerová, 2019).

Otázku, zda mít děti, položila na svém instagramovém účtu také americká demokratická senátorka Alexandra Ocasio Cortez: „*It is basically a scientific consensus that the lives of our children are going to be very difficult, and it does lead young people to have a legitimate question: is it OK to still have children?*“ a vyvolala obrovskou celospolečenskou diskuzi.

2.7 Přístupy společnosti k dobrovolné bezdětnosti

Letherby chápe „mít dítě“ jako nevyhnutelnou a přirozenou potřebu člověka. Toto tvrzení odpovídá stále ještě velmi rozšířenému společenskému názoru, že mít rodinu, děti, být rodičem je normální, zatímco dobrovolně se rozhodnout něčeho takového vzdát je považování za abnormalitu (Letherby, 2002).

Podobně o tom píše Hašková a Zamykalová, podle kterých jsou postoje společnosti vůči dobrovolné bezdětnosti většinou negativní, zvláště pokud ji konfrontujeme se strachem z nízké plodnosti. Tytéž autorky si všímají podobného pohledu na ženu – u žen je přeci normální, že se stanou alespoň jednou za život matkou (Hašková, Zamykalová, 2006).

To, že pro širší společnost zůstává rodičovství důležitým a žádoucím cílem, dokládá celá řada autorů ve svých publikacích zabývajících se dobrovolnou bezdětností. Podle Hamplové se dobrovolná bezdětnost setkává s všeobecným nepochopením či nesouhlasem, a to zejména proto, že většina společnosti považuje péči o dítě za poslání ženy (Hamplová, 2006). Hašková a Zamykalová (Hašková, Zamykalová, 2006) oproti tomu upozorňují na to, že otázku dobrovolné bezdětnosti nelze považovat za genderově neutrální. Je zřejmé, že se na ženy v této oblasti dívá rozhodně přísnějším pohledem než na muže, kteří se takto rozhodnou. Souvisí to také s tím, že bezdětnost, pro kterou se rozhodně žena a ne muž, je ve společnosti mnohem více viditelná, lze ji tedy jednodušeji hodnotit, sankciovat a sledovat. (Zamykalová, 2006)

Lidé ve společnosti mají tendenci cokoliv abnormálního stereotypizovat. Z toho vyplývá, že i pro ženy, které se rozhodnou pro dobrovolnou bezdětnost, existuje několik typických charakteristik. V první řadě jsou takové ženy považovány za sobecké a nezodpovědné (Hašková a Zamykalová, 2006). Dále mohou být vnímány jako sebestředné, nerozhodné, neženské, emočně nestabilní, příliš ambiciózní, deviantní, defektní, nedospělé, nešťastné či propadající workoholismu. S tím samozřejmě souvisí, že jsou takové ženy vystaveny silnému sociálnímu tlaku. Společnost by je ráda napravila, přinutila k poslušnosti. S nesouhlasným názorem se tak mohou setkávat nejenom ve svém okolí, mezi přáteli, v rodině, ale také u svých gynekologů, kteří je nabádají k včasné reprodukci a varují před rizikem celoživotní bezdětnosti, pokud se nerozhodnou včas otěhotnět.

Ženy jsou vystavovány dotěrným dotazům a nevyžádaným moralistickým radám (Zamykalová, 2006). Setkávají se s nepochopením až odsouzením ze strany blízkých. Podobně se k tomu vyjadřuje Bourdieu, který ženu bez dětí vidí jako oxymóron, kterému něco chybí (Bourdieu, 1998).

Z výše uvedeného je patrné, že společnost se k dobrovolné bezdětnosti nestaví pozitivně. Tento výrok potvrzují mimo jiné i média (zejména časopisy), v nichž najdeme

celou řadu obrazů spokojených maminek s dětmi (Pomahačová, 2006). Ženy, jež se pro bezdětnost rozhodnou, nebo tak jednají na základě životních okolností, jsou ve svém okolí vystaveny velkému tlaku. Nicméně společnosti je pozitivně přijímáno, když lidé odkládají rodičovství z ekonomických důvodů – je žádoucí děti přivádět do zajištěných rodin (Hašková, 2008, s. 114).

O tom, že je (dobrovolná) bezdětnost stále v české společnosti považována za něco špatného, svědčí i výsledky výzkumu, v němž rostoucí počet žen, které zůstávají bezdětné, 45 % respondentů označilo za „špatné“ a 16 % za „velmi špatné.“ (MPSV, Zpráva o rodině 2020, s.17, online)

Za zmínku také stojí, že přístup společnosti k nedobrovolné bezdětnosti je výrazně pozitivnější. Souvisí to pravděpodobně s tím, že pokud žena nemůže otěhotnět, vyvolává to v druhých více soucitu a empatie. Ale ani ženy, které jsou nedobrovolně bezdětné, to nemají příliš jednoduché. Může jim být vyčítáno, že se zkoušením počít dlouho otálely, že svou nemožnost otěhotnět zapříčinily nezdravým životním stylem a mnoho dalšího (Hašková, 2009). Podobně jako u dobrovolně bezdětných i zde se setkáváme ve společnosti se stereotypními charakteristikami nedobrovolně bezdětných žen. Jsou mimo jiné označovány za zoufalé a posedlé touhou po dítěti (Slepičková, 2006).

3. Rizikovost dobrovolné bezdětnosti

3.1 Potenciální rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro společnost

Jak bylo uvedeno již výše, část společnosti vnímá dobrovolnou bezdětnost jako určité riziko pro společnost a jako současnou hrozbu. Ačkoliv by se mohlo zdát, že Evropa vymírá a aby zůstala zachována současná populace, je třeba, aby na jednu připadalo 2,1 dítěte, není tomu tak. Již například v roce 1968 vyšel v Rudém právu článek „*Současná populační situace ČSSR: Zhoršování populačního vývoje projevujícího se již několik se v roce 1967 dále prohloubilo,*“ následoval článek o rok později s titulem „*Je nás stále méně.*“ Podobné články vyházely v československém tisku v období sedmdesátých let, takzvaného populačního boomu, dokonce v 1975, kdy plodnost strmě stoupala, vyšel článek v časopise Tvorba s názvem „*Má také Československo svůj populační problém?*“ (Nash, 2005). Není tedy s podivem, že podobné články vychází dodnes, aniž by obsahovaly hlubší zamyšlení, zda se vůbec jedná o problém.

Problémy, které lze označit za mnohem palčivější než vymírání, jsou ekonomické. Je notorickým faktem, že evropská (a tedy i česká) populace stárne, a bude třeba se vyrovnat s faktem, že v druhé polovině 21. století se index stáří ještě zvýší a na 100 dětí bude připadat 277 seniorů, v současné době je to 113 seniorů (Český statistický úřad, 2013, online).

Některé západní státy na tento problém myslí dopředu a snaží se vymyslet jiné řešení důchodového či příspěvkového systému pro své občany. V posledních letech získává na oblibě navrhovaný systém základního nepodmíněného příjmu. Jedná se o zrušení všech sociálních dávek a nahrazení jedním příjmem pro každého občana státu. Smyslem této dávky je poskytnutí základního zajištění živobytí každému bez ohledu na to, zda pracuje či nikoliv. Pokusy o zavedení proběhly v Evropské unii například ve Finsku, kde byl zahájen úvodní zkušební projekt s náhodně vybranými dvěma tisíci občany, kterým finská vláda začala vyplácet v přepočtu 15 tisíc korun měsíčně (-ČTK, kac-, 2016, online).

Výsledky Sčítání lidu, domů, bytů provedeného v roce 2011 potvrdily, že generační plodnost českých žen klesá s rostoucím vzděláním téměř ve všech věkových skupinách (Český statistický úřad, 2013, online). Velkým problémem zajisté také je, že ženy se chtějí seberealizovat, nechtějí opouštět svou kariéru na minimálně tři roky (Kosíková, 2018), po které trvá standardní rodičovská dovolená, a zároveň se vystavovat

nižším platům, důchodům a ohrožení chudobou (Andreska, 2020, s. 628). Oproti tomu stát, potažmo zaměstnavatelé jim neumožňují dřívější návrat do práce. Pro mnoho kariérně orientovaných žen může být i toto důvod, proč s dítětem čekat do pozdějšího věku nebo jej nemít vůbec (Šrajbrová, 2019). V posledních třech sčítáních lidu však výrazně nenarostl podíl bezdětných žen ve věkové kategorii 45 až 49 let, kde je již v naprosté většině reprodukce ukončena (4 až 6 %). (MPSV, Zpráva o rodině 2020, s. 57, online)

Ženy v produktivním věku, bez ohledu na to, zda děti mají či ne, platí tzv. pokutu za mateřství, která se dle Andresky vysvětluje jako: *„odraz ve vysoké nezaměstnanosti po rodičovské dovolené (60 % žen bezprostředně po skončení rodičovské dovolené zůstává nezaměstnanými) nebo v rapidním nárůstu rozdílu mezi platy žen, které vychovávají dítě školního věku, a stejně starými muži (tento rozdíl v platech dosahuje až 40 %).“* (Andreska, 2020, s. 628)

3.2 Potenciální rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro ženu

Rodina má v životě specifické a nezastupitelné místo, ačkoliv dochází k celospolečenským posunům v jejím vnímání. Dle české společnosti je ideální rodinou rodina se dvěma dětmi, tato představa se zdá být nezměnitelnou i přes to, že stále více lidí uznává, že plnohodnotný život lze žít i bez dětí (Rabušic, 2001).

Laici by mohli namítnout, že rizikem může být osamělost trvale bezdětných, které nemá ve stáří kdo navštěvovat či o ně jinak pečovat. K tomu však Tošnerová poznamenává: *„Mnohdy se lidé bezdětní cítí méně osamělí než ti, kteří sice potomky vychovali, ale ve vyšším věku s nimi nejsou v takovém kontaktu, jak by si představovali. Naopak bezdětný senior může mít více přátel a aktivit. V tomto směru opravdu nelze paušalizovat“* (Hofmanová, 2020).

Vliv bezdětnosti na duševní pohodu ve stáří se neprokázal ani v pozitivním, ani negativním smyslu, jednalo se však o norský výzkum, přičemž i autoři přiznávají, že výsledky nemohou být použity pro celou Evropu vzhledem k norskému systému sociálního zabezpečení (Hansen, 2009). V celoevropském výzkumu nebyly zjištěny větší dopady bezdětnosti na kvalitu života (nálady, mentální zdraví) respondentů v seniorním věku (Gibney, 2017). Z výzkumů vyplývá, že bezdětné osoby, ve zkoumaných případech senioři, nepocítují větší negativní dopady bezdětnosti na kvalitu svého života a jsou se svými životy srovnatelně spokojeni jako lidé, kteří děti mají.

Bezdětným seniorům mohou také být nápomocní jiní bližší příbuzní, např. sourozenci, synovci, neteře, nebo přátelé a sousedé. „*Nezdá se, že by lidé bez „prokreační rodiny“ byli rodinným statusem univerzálně handicapováni*“ (Sýkorová, 2007). V posledních letech se také rozmáhá dobrovolnictví, v jehož rámci si rodiny mohou najít „svou novou babičku či dědečka“ (Program 3G, Hestia) nebo další projekty pomáhající seniorům (např. Krása pomoci, Ježíškova vnoučata apod.).

Bezdětní se obracejí k placeným organizacím s žádostí o pomoc. Pokud pomoc potřebují, zpravidla se mají na koho obrátit a většinou si dokážou zajištění potřeb zorganizovat (Sýkorová, 2007).

Dalším rizikem, které mohou bezdětné ženy pocítit, je určité sociální vyloučení, které jsme zmínili již výše. Současné mladé matky odmítají zůstat izolované po dobu tří let doma a jsou více akční (Kosíková, 2018), tedy je pravděpodobné, že do svého kruhu přijmou i bezdětné. Bezdětné ovšem mohou pociťovat názorové rozkoly se svými vrstevnicemi, které mají s dětmi najednou jiné problémy než jako bezdětné (Koubová, 2018).

4. Výzkumné šetření mezi ženami ve věku 18 až 30 lety

Cílem výzkumného šetření je zjistit, zda české ženy ve věku mezi osmnácti a třiceti lety chtějí mít dítě či ne, a proč. Vzhledem k tomu, že se celá bakalářská práce zabývá dobrovolnou bezdětností, rozhodla se autorka zabývat se pouze důvody žen, které děti mít nechtějí. Autorka tedy zkoumá, zda české ženy ve věku 18 až 30 let děti chtějí či nechtějí mít v budoucnu dítě, a pokud nechtějí, z jakého je to důvodu. Deskriptivní hypotézy jsou stanoveny na základě teoretických východisek v předchozích kapitolách práce.

Autorka se dále zabývala tím, jaký věk pro první těhotenství považují respondentky výzkumného šetření za obecně vhodný v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání respondentky. Z výzkumného šetření autorkou bylo zkoumáno, kolik žen chce zůstat bezdětných v závislosti na oboru působení a dále jak pravděpodobná je změna názoru na bezdětnost respondentky v závislosti na původním důvodu pro bezdětnost.

H1: Více než 50 % žen uvedlo, že důvodem, proč nechtějí v budoucnu dítě, je kariéra.

V první hypotéze autorka předpokládá, že důvodem pro dobrovolnou bezdětnost více než 50 % žen z výzkumného vzorku je kariéra. Kariérou, jak již bylo uvedeno výše, může být ~~myslen~~ zamýšlený kariérní postup, ztráta kontaktů, ale také omezení příjmů rodiny.

H2: Respondentky jsou ochotny změnit své rozhodnutí zůstat ve své budoucnosti bezdětné ve více než 30 %.

Ve druhé hypotéze autorka předpokládá, že respondentky ve svých životech budou ochotny a schopny změnit své rozhodnutí zůstat bezdětné a z nějakého důvodu, kterým může být např. změna partnera, tikot tzv. biologických hodin apod., se rozhodnou dítě mít. Empirická část práce představuje výzkumné šetření provedené mezi červnem a říjnem 2018, jehož cílem bylo zjistit, zda české ženy ve věku mezi osmnácti a třiceti lety chtějí mít dítě či ne, a proč.

Pro výzkumné šetření byla zvolena kvantitativní metoda. „*Kvantitativní přístup předpokládá, že fenomény sociálního světa, které činí předmětem zkoumání, jsou svým způsobem měřitelné, či minimálně nějak tříditelné, uspořádatelné.*“ (Reichel, 2009, s. 40) Statistickými metodami je ověřována platnost představ o výskytu charakteristik.

Výzkumným nástrojem je dotazník, který je charakterizován jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*.“ (Gavora, 2010, s. 121). Jedná se o sestavu otázek, lépe označovaných jako položky, seřazených v logickém pořadí. Výhodou dotazníku je relativně rychlé a ekonomické shromáždění dat od velkého množství respondentů (Chráska, 2016, s. 158).

Dotazník je tvořen dvěma částmi, částí identifikační, ve které je zjišťován věk, dosažené vzdělání, obor, ve kterém respondentky působí, a jaký věk je dle respondentek optimální pro těhotenství s prvním dítětem.⁵

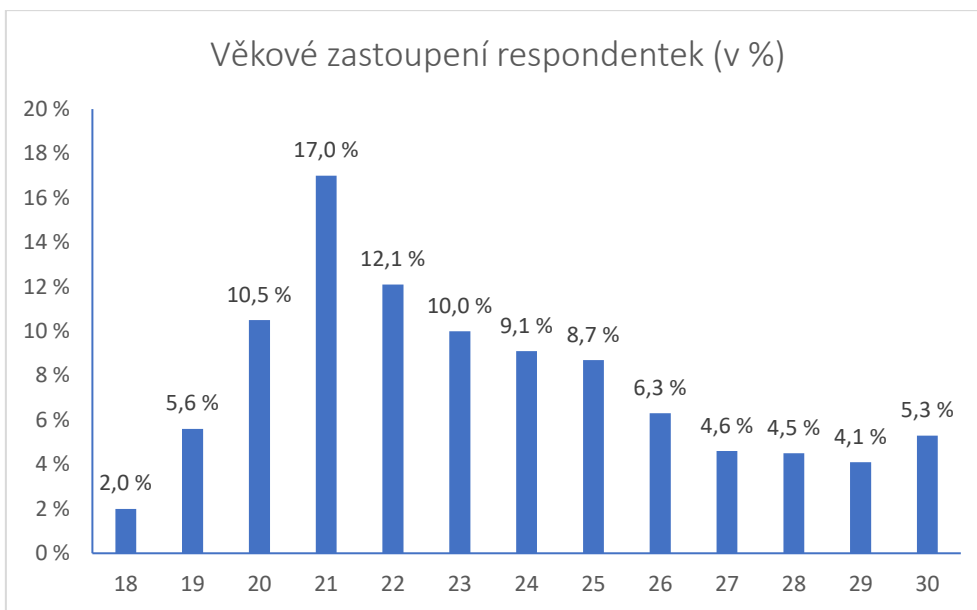
Filtrační otázku v dotazníku tvoří položka, zda by respondentka chtěla mít v budoucnu děti, jedná se o uzavřenou otázku, přičemž dle zvolené odpovědi respondentka pokračuje na odlišnou sadu otázek. Odpovědi jsou sbírány anonymně.

4.1 Popis výzkumného vzorku

Pro dotazníkové šetření jsou vybrány respondentky – pouze ženy – ve věkovém rozmezí mezi osmnácti a třiceti lety věku, toto věkové období představuje dle Vágnerové (2007, s. 14) mladou dospělost charakterizovanou jako období plné nadějí a jejich postupného naplňování, vyrovnávání s dilematy, která přináší nová role, spočívajících v rozporu potřeby svobody a nezávislosti a potřeby zkusit nové role.

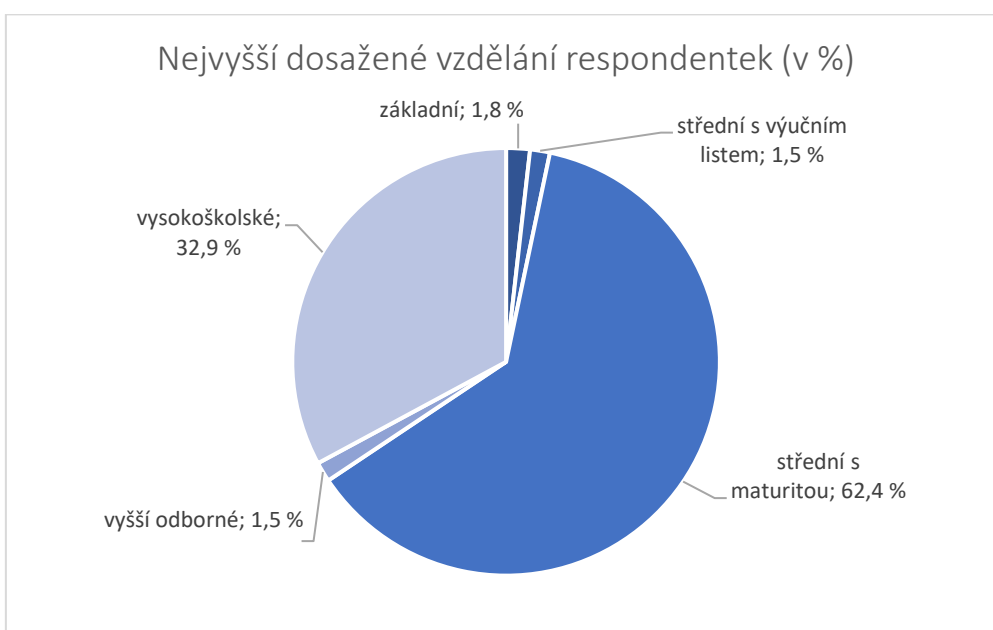
Respondentek výzkumného šetření je celkem 733. Věkové zastoupení respondentek je zobrazeno v grafu (Graf č. 1). Je zřejmé, že nejvíce respondentek je ve věku mezi dvaceti až dvaceti čtyřmi lety, nejvíce respondentek je ve věku 21 let (17 %). Nejméně naopak na koncích věkového spektra, absolutně nejméně ve věku 18 (2 %). Snižování počtu respondentek ve věkových skupinách může být dáno způsobem sběru dat, tj. publikováním dotazníku ve studentských skupinách na sociální síti Facebook, v nichž mladší nebo naopak starší ženy většinou členkami nejsou.

⁵ Autorka této práce dotazník vytvořený prostřednictvím Google Forms nasdílela do různých studentských skupin na Facebooku, na sociální síti Vinted.cz a na další internetová fóra.

Graf č. 1 - Věkové zastoupení respondentek

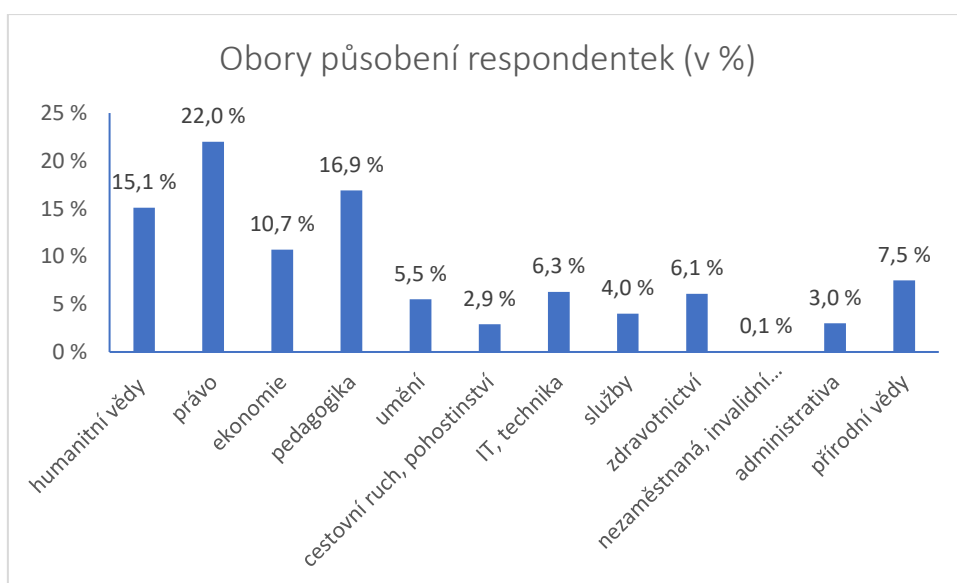
Nejvyšší dosažené vzdělání respondentek obsahuje graf (graf č. 2). Dotazník (bohužel) nesleduje studentky, tedy ty, které stále pokračují ve zvyšování své kvalifikace a ukončí vzdělávání vysokoškolským diplomem, a výsledky tím tedy mohou být ovlivněny. Nejvíce respondentek má ukončené střední vzdělání s maturitou (62,4 %, celkem 457), následováno ženami s ukončeným vysokoškolským vzděláním (32,9 %, 241). Základní, učňovské a vyšší odborné má ukončeno podobné množství respondentek v rozmezí mezi 1,5 až 1,8 %.

Graf. 2 - Nejvyšší dosažené vzdělání respondentek

Položka, v níž respondentky mají uvést obor, ve kterém působí nebo který studují, byla uzavřenou otázkou s možností otevřené odpovědi. Respondentky odpovídají často prostřednictvím možnosti otevřené odpovědi a samy píšou obor, v němž působí. Autorka sama zařadila respondentkami uvedené obory do podmnožin oborů tak, jak je uvedeno v následujícím grafu (graf č. 3).

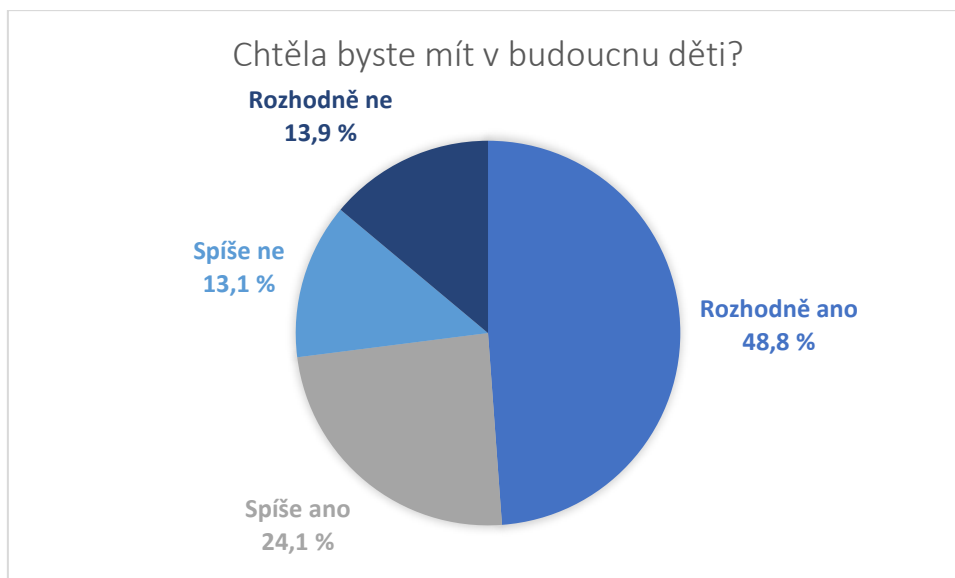
Celá pětina respondentek je právniček či studentek práva, dále je hojně zastoupena pedagogika a humanitní vědy. Vzhledem k tomu, že nezaměstnanou nebo v invalidním důchodu byla pouze jedna respondentka, autorka v dalším vyhodnocení dle oboru působení tuto kategorii zanedbala.

Graf. 3 - obor, v němž respondentky působí

4.2 Dílčí odpovědi z výzkumného šetření

Základní otázka, na kterou musí odpovědět všechny respondentky, zní: „*Chtěla byste mít v budoucnu děti?*“ Otázka je uzavřená se čtyřmi možnostmi, které zní rozhodně ano, spíše ano, rozhodně ne a spíše ne. K možnosti v budoucnu nemít dítě se celkem přiklání 27 % respondentek. Z celkového počtu 733 respondentek chce mít dítě celkem 73 %, které jsou si svou volbou relativně jistější než respondentky odpovídající negativně, což je zřejmé z toho, že na otázku odpovědělo skoro polovina „rozhodně ano“, „rozhodně ne“ odpovědělo pouhých 14 %.

Graf č. 4 - Chtěla byste mít v budoucnu dítě?

H1: Více než 50 % žen uvedlo, že důvodem, proč nechtějí v budoucnu dítě, je kariéra.

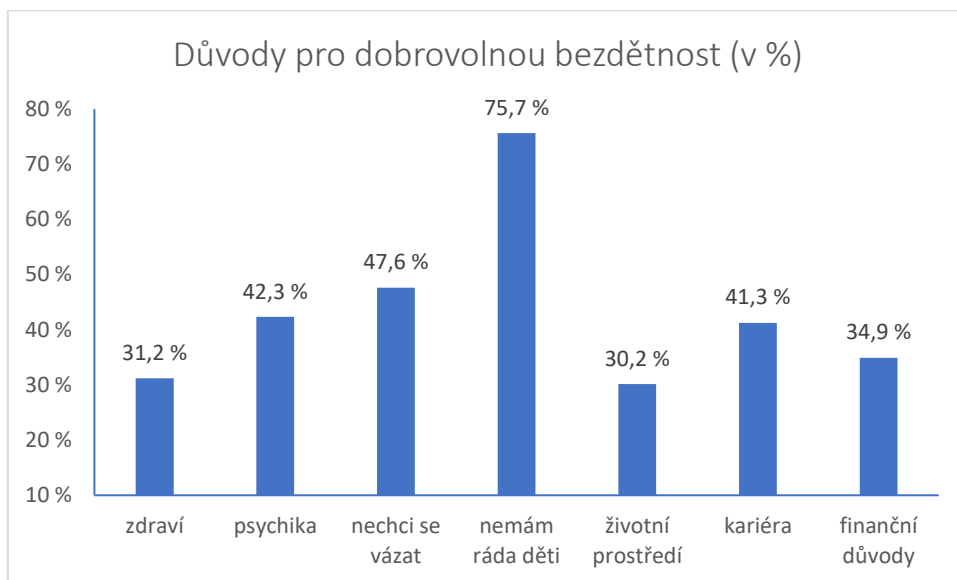
Nejčastějším důvodem, proč respondentky uváděly, že nechtějí mít dítě, bylo „nemám ráda děti“, který uvedlo 75,6 % respondentek s negativní odpovědí na předcházející filtrační otázku. Autorka v předchozí teoretické části nezmiňuje jako příčinu pro dobrovolnou bezdětnost tento důvod, neboť jej žádná literatura neuvádí a dále nezkoumá. Jedná se tedy o zajímavý, a potenciálně nový fenomén nastupující generace Z, který je hodný dalšího zkoumání.

Druhým nejčastějším důvodem uváděným respondentkami je neochota se vázat, pro který se vyslovilo celkem 47,6 % žen.

V pořadí dalšími důvody ženy uváděly psychické zdraví, kariéra, finanční důvody, zdraví obecně, těsně následované životním prostředím, které jako důvodu uváděno nejméně často.

Je překvapivé, že psychické zdraví žen (jako deprese potenciálních matek) předstihlo motivaci nemít dítě kvůli kariéře. Je tedy zřejmé, že nastupující generace žen dbá o své psychické zdraví a pokud je zpravena o svém genetickém zatížení psychickým onemocněním, nechce je přenášet na své potomky. Nicméně pokud ženy uvedly, že dítě nechtějí z psychických důvodů, uváděly v následné otázce, v níž mohly své důvody více popsat, že mají potenciálně strach o své psychické zdraví, což může být spojeno s poporodními depresemi nebo společenské izolaci na mateřské, resp. rodičovské dovolené.

Kariéra jako důvod pro dobrovolnou bezdětnost byla uvedena ve 41 % případů. Je tedy zjevné, že respondentky výzkumného šetření jsou na svou kariéru, kariérní postup a například finanční ohodnocení nebo kontakty hrdé. Respondentky nechtějí o tyto své současné nebo budoucí úspěchy přijít kvůli mateřství úplně nebo svůj úspěch mateřstvím zpomalit.

Graf č. 5 - Důvody pro dobrovolnou bezdětnost

Autorka vycházela z předpokladu, že ženy s vyšším dosaženým vzděláním budou pravděpodobněji těhotenství s prvním dítětem odkládat a budou tak obecně preferovat pozdější věk. Nicméně se tento předpoklad výrazněji nepotvrdil, autorka zaznamenala pouze nízkou odchylku v názoru žen s vysokoškolským vzděláním, které jako ideální věk průměrně uváděly pro první těhotenství 27 let. Ženy s dokončeným jiným, než vysokoškolským vzděláním uváděly v průměru nejčastěji 26 let. Pokud tato data zprůměrujeme, vychází jako ideální věk pro první těhotenství 26,5 let.

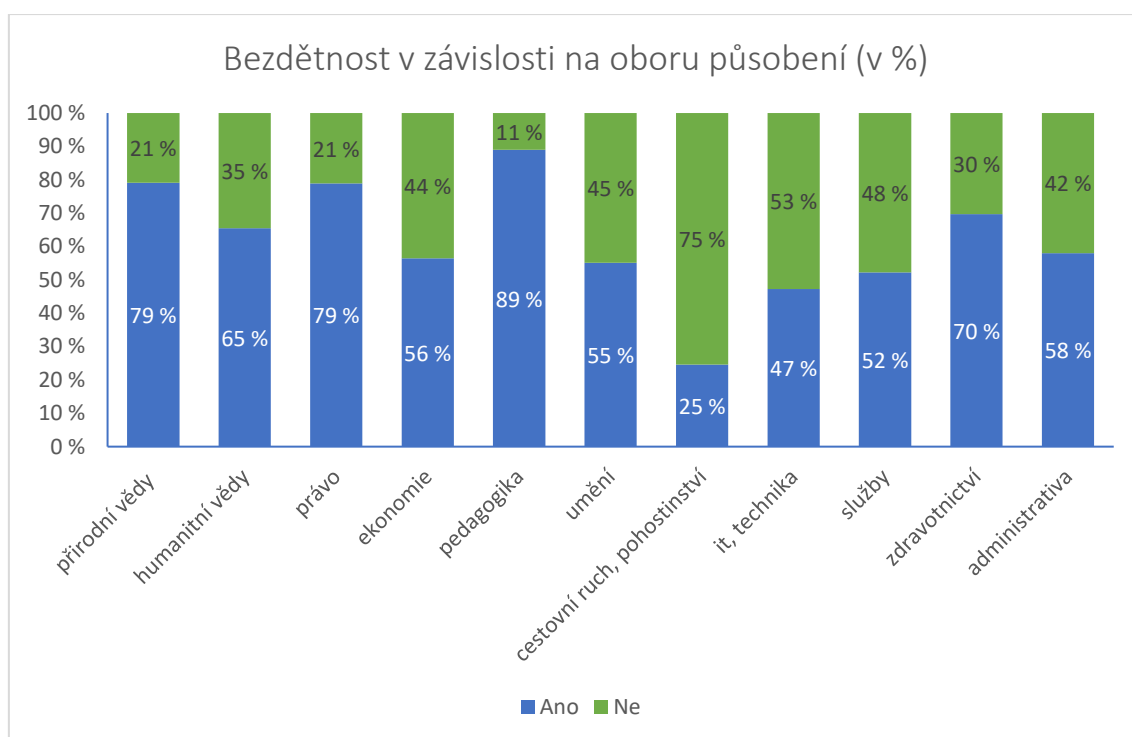
V následující analýze se autorka zaměřuje pouze na ty ženy, které uvádí, že spíše a rozhodně dítě v budoucnu nechtějí. Veškerá data, včetně procentuálního zastoupení, se budou týkat právě této skupiny. Tímto rozdělením se výzkumný vzorek zmenšil o 73 % a zabývat se budeme pouze 27 % respondentek.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že nejčastěji nechtějí mít dítě ženy působící v cestovním ruchu a pohostinství se 73 %, čímž tedy tvoří výraznou většinu žen v oboru. Druhým oborem, v němž je převaha žen s touhou zůstat bezdětné, je IT a technika, v němž děti nechce 53 % respondentek.

Ženy působící v naopak v oboru pedagogiky, tj. převážně učitelky, vykazují nejvyšší míru ochoty mít dítě, jen v 11 % chtějí zůstat bezdětné.

Překvapujícím závěrem vzhledem k náročnosti studia je ochota žen působících v přírodních vědách a právu mít děti, když pouhých zhruba 21 % žen z těchto oborů dítě nechce.

Ženy působící ve zdravotnictví ve 30 % případů chtějí zůstat bezdětné, podobné hodnoty vykazující ženy zabývající se některou z humanitních věd. Vzrůstajícím trendem bezdětnosti naopak můžeme charakterizovat obory ekonomie, umění a služeb, v nichž ženy působící uvádí pravděpodobnost budoucí bezdětnosti v cca 45 %.

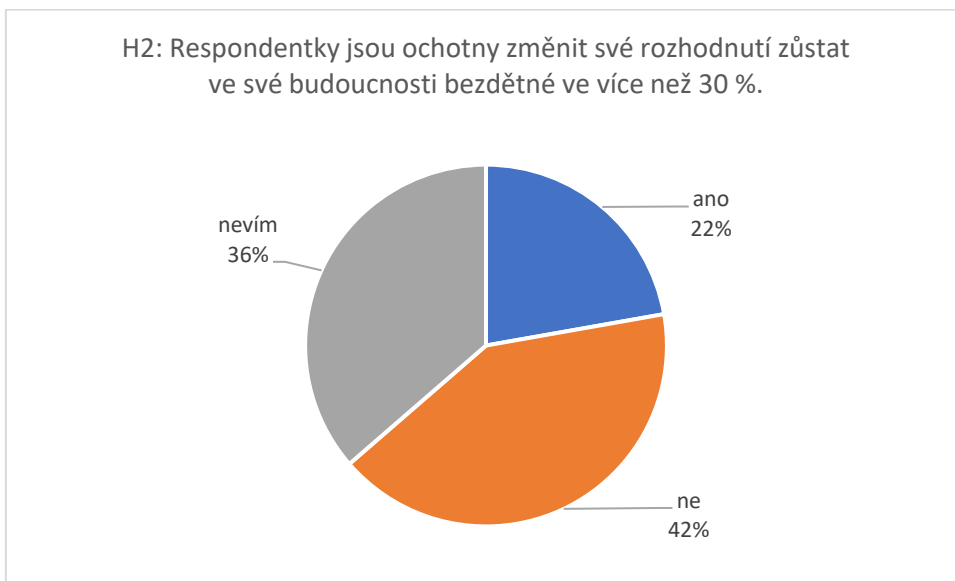

Graf č. 6 - Míra volby bezdětnosti v závislosti na oboru působení

H2: Respondentky jsou ochotny změnit své rozhodnutí zůstat ve své budoucnosti bezdětné ve více než 30 %.

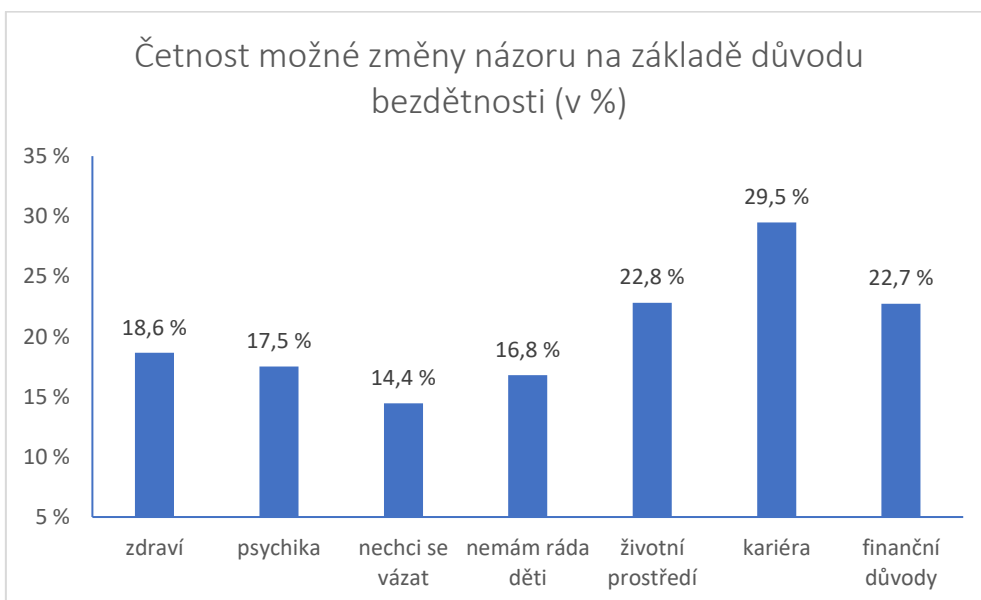
Změnu názoru obecně připouští pouze 22 % respondentek, které děti v budoucnu nechtějí. Zda názor změní či ne aktuálně neví 36 %, naopak změnu názoru vyloučilo 42 % žen. Na základě uvedených dat je nutné hypotézu zamítnout. Je samozřejmě možné, že některé z respondentek svůj názor upraví s rostoucím věkem, změnou partnera nebo

například lékařským pokrokem a možností otěhotnění v pozdějším věku. Vyloučit samozřejmě nelze možnost tzv. tikotu biologických hodin.

Graf č. 7 – H2: možnost změny názoru

Ženy, které jako důvod pro svou budoucí dobrovolnou bezdětnost, uvedly kariéru, vykazují nejvyšší míru možnosti změny rozhodnutí ve 29,5 %. Naopak nejmenší míra možnosti změny názoru na vlastní budoucí bezdětnost je spojena s odpověďmi „nechci se vázat“ a „nemám ráda děti“. Je tedy zřejmé, že ženy, které nemají rády děti, jsou obecně jistější svým názorem a náhledem na budoucnost.

Graf č. 7 - Četnost možné změny názoru na základě důvodu bezdětnosti

4.3 Shrnutí výzkumného šetření

Autorka shrnuje, že výzkumné šetření s výzkumným vzorkem 733 je úspěšné, neboť se podařilo úspěšně zmapovat názory žen ve věku mezi osmnácti a třiceti lety na to, zda chtějí nebo nechtějí mít dítě. Z výzkumného šetření vyplývá mnoho důvodů, proč ženy dítě mít nechtějí a některé z nich nejsou ani zpracovány českou odbornou literaturou, např. důraz na životní prostředí nebo to, že některé ženy pociťují nelibost vůči dětem.

Byl zjištěn ideální věk pro první těhotenství ženy, který respondentky určily v průměru na 26 let, což se shoduje i s lékařskou vědou, která v uvádí v průměru 25 až 29 let (Magnus, 2019).

Autorka se zabývala pravděpodobností změny názoru na odpověď na otázku, zda žena chce mít v budoucnu dítě a bylo zjištěno, že ženy, které jako důvod pro možnou budoucí dobrovolnou bezdětnost uváděly kariéru, jako exogenní příčinu, jsou častěji otevřené změně názoru, a tedy možnosti mít dítě. Autorka se domnívá, že v případě, kdy tyto ženy utvoří pár s mužem, s nímž si dovedou představit dítě mít, myšlenky na kariéru budou upozaděny nebo si rozdělí péči o dítě tak, aby kariéra obou partnerů mohla být zachována.

První hypotézu, tedy že více než 50 % žen uvedlo jako důvod, proč nechce žena dítě, kariéru je nutno zamítnout. Z výzkumného šetření vyplynulo, že kariéru jako důvod uvádí 41 % žen, což hypotézu nepotvrzuje. Nejčastějším uvedeným důvodem, proč respondentka chce zůstat bezdětná, je v podstatě prozaický – nemá ráda děti. Autorka poukazuje na to, že respondentky mohly vybrat více možností při vyplňování důvodů, je tedy možné, že některé z respondentek uvedly důvody oba.

Druhou hypotézu, že respondentky jsou ochotny změnit své rozhodnutí zůstat ve své budoucnosti bezdětné ve více než 30 %, se je nutno zamítnout. Změnu názoru obecně připouští pouze 22 % respondentek, které děti v budoucnu nechtějí. Zda názor změní či ne aktuálně neví 36 %, naopak změnu názoru vyloučilo 42 % žen. Ve vztahu k první hypotéze je zajímavé podotknout, že ženy, které jako důvod pro svou budoucí dobrovolnou bezdětnost, uvedly kariéru, vykazují nejvyšší míru možnosti změny rozhodnutí, a to ve 29,5 %.

Závěr

Tato závěrečná práce se skládá ze dvou částí, teoretické a empirické. Autorka v teoretické části práce vymezila pojem bezdětnosti, rozdělila jej na dobrovolnou a nedobrovolnou, přičemž pro každý z obou typů popsala příčiny vzniku. U nedobrovolné bezdětnosti jsou základními příčinami biologické faktory, dále psychogenní nebo sociální.

Jako důvody, proč se ženy rozhodnou zůstat bezdětnými, teorie uvádí hodnotové proměny společnosti, demografické faktory, které zahrnují například velikost sídla, vzdělání ženy apod., kariéru, dále sociální faktory jako je nedostatečné ohodnocení péče o dítě zahrnující snižující se sociální status či obavy ze sociální izolace matek na mateřské, resp. rodičovské dovolené a dále jako jeden z novodobých trendů přicházejících do České republiky ze zahraničí ochrana životního prostředí.

Autorka reflektuje pokrytí dobrovolné bezdětnosti českými médii, jejichž přístup k tématu se liší podle zaměření daného média. Jinak o dobrovolné bezdětnosti píše časopis Českého statistického úřadu Statistika a my, naprosto odlišný přístup pojmají mainstreamová média jako je iDnes.cz, kde vychází poměrně dehonestující články namířené proti ženám, které se rozhodnou zůstat ve svém životě bezdětné, naopak časopis Heroine a deník E15.cz popisují zkušenosti bezdětných žen a poskytují relevantní data a vědeckou literaturu.

Autorka dále shrnuje přístupy společnosti k dobrovolné bezdětnosti, které jsou většinou negativní. V další kapitole je rozpracována rizikovost dobrovolné bezdětnosti pro společnost a rizikovost pro samotnou ženu.

Ve druhé, empirické, části práce autorka analyzuje výzkumné šetření, které provedla na podzim 2018 na vzorku 733 žen ve věku mezi osmnácti a třiceti lety věku.

Výzkumnou metodou je dotazník, který byl vytvořen pomocí Google Forms. Šetření zkoumá, zda respondentky chtějí mít v budoucnu ve svém životě dítě nebo ne, a pokud ne, tak z jakých důvodů. Autorka zjistila, že celých 27 % respondentek odmítá mít ve svém životě dítě a důvody pro to byly v části shodné s teorií, např. kariéra, zdraví, v části se rozcházely, např. většina žen uvedla, že nemá ráda děti, nebo není ochotna se vázat.

Autorka se zabývá tím, jaký věk pro první těhotenství považují respondentky výzkumného šetření za obecně vhodný v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání

respondentky a dále kolik žen chce zůstat bezdětných v závislosti na oboru působení a dále jak pravděpodobná je změna názoru na bezdětnost respondentky v závislosti na původním důvodu pro bezdětnost.

Hypotézy předpokládaly, že více než 50 % žen nechce v budoucnu dítě kvůli své kariéře a že respondentky jsou ochotny změnit své rozhodnutí zůstat bezdětné ve více než 30 %.

Autorka na základě prostudované literatury nepovažuje dobrovolnou bezdětnost za rizikový jev jak pro společnost, tak pro ženu, a byla by ráda, kdyby dobrovolná bezdětnost byla vnímána jako přirozená součást společnosti a dobrovolně bezdětné ženy nebyly bezdůvodně ostrakizovány. Vzhledem k tomu, že z výzkumného šetření vyplynulo, že dítě v budoucnu neplánuje zhruba 26 % českých mladých žen, jsou tato data srovnatelná s vývojem v západní Evropě a je nutné přijmout tato rozhodnutí jako fakt.

Použité zdroje

- Aktuální populační vývoj v kostce. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2020-10-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>.
- ANDRESKA, Z. Je péče práce?, s 620–628. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ B., ŠPONDROVÁ P (eds.) *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7, 1076 s.
- BOČEK, Jan. *Přibývá bezdětných Češek. Mezi dnešními třicátnicemi bude bez dětí každá šestá* [online]. 12. 3. 2019 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-populace-bezdetnost-deti-vysoka-skola-socialismus_1903120600_jab.
- BOSCHMAN, S. *Choosing childlessness, Decision – making of women about childlessness; the role of values*. Groningen, 2007. Diplomová práce. University of Groningen, Nizozemí.
- BOURDIEU, P. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.
- ČSÚ. *Plodnost žen* [online]. květen 2013, 21 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551769/170224-14.pdf/287dc43c-df94-40c1-bf04-b322ed0e4b84?version=1.0>.
- (ČTK, kac). Finsko jako první stát v EU vyzkouší základní příjem, lidé začnou dostávat v přepočtu 15 tisíc korun měsíčně. *Hospodářské noviny* [online]. 28. 6. 2016 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-65415320-finsko-jako-prvni-stat-v-evropske-unii-od-pristiho-roku-vyzkousi-zakladni-prijem-lide-dostanou-15-tisic-mesicne>.
- DRTINOVÁ, Daniela. *Nemít děti je stigma* [online]. 5. 10. 2020 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/DVTV.cz/posts/2697424467173209>.
- Fertility rate, total (births per woman). *The world bank* [online]. 2016 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>.
- Fertility statistics. *Eurostat: Statistics explained* [online]. 2016 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Fertility_statistics.
- FRELICH, Jiří. Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích. *Statistika a my* [online]. 18. 9. 2018 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z:

<https://www.statistikaamy.cz/2018/09/18/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>.

- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 261. ISBN 978-80-7315-185-0.
- Gender pay gap statistics. *Eurostat: Statistics explained* [online]. 2020 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics.
- GIBNEY, Sarah, Liam DELANEY, Mary CODD a Tony FAHEY. Lifetime Childlessness, Depressive Mood and Quality of Life Among Older Europeans. *Social Indicators Research* [online]. 2017, 130(1), 305-323 [cit. 2018-11-21]. DOI: 10.1007/s11205-015-1177-1. ISSN 03038300.
- HANSEN, T., SLAGSVOLD, B., & MOUM, T. (2009). *Childlessness and psychological well-being in midlife and old age: An examination of parental status effects across a range of outcomes*. *Social Indicators Research*, 94(2), 343–362.
- HAŠKOVÁ, H. a L. ZAMYKALOVÁ. *Mít děti? – co je to za normu? Čí je to norma?* *Biograf*. 2006, č. 40-41: 3-53.
- HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-020-9.
- HAŠKOVÁ, Hana, Radka DUDOVÁ a Kristýna POSPÍŠILOVÁ. Kde se berou jedináčci? Faktory související s jednodětností v ČR. *Demografie*. Český statistický úřad, 2019, **61**(2), 18. ISSN 0011-8265.
- HAVELKOVÁ 2013 – HAVELKOVÁ, Barbara. Obrana feminismu. *Jiné právo* [online]. 6. 4. 2013 [cit. 2020-10-09]. Dostupné z: https://jinepravo.blogspot.com/2013/04/obrana-feminismu_8695.html.
- HAVELKOVÁ 2013a – HAVELKOVÁ, Barbara. Muž živitel – žena pečovatelka jako přirozené zřízení či racionální a svobodná volba? *Jiné právo* [online]. 13. 4. 2013 [cit. 2020-10-09]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2013/04/muz-zivitel-zena-pecovatelka-jako.html>.
- HOFMANOVÁ, Vratslava a Tamara TOŠNEROVÁ. Přibývá bezdětných seniorů. *I60: Portál pro aktivní seniory* [online]. 2020 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/15968/pribyva-bezdetnych-senioru>

- HYMAS, Lisa a Laura SCOTT. How green are the ‘childless by choice’? *Grist* [online]. 2010 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://grist.org/article/2010-05-17-how-green-are-the-childless-by-choice/>.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016, s. 256. ISBN 978-80-247-5326-3.
- Infertility definitions and terminology: Clinical definitions. *World Health Organization* [online]. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: <https://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/definitions/en/>.
- KONEČNÁ, Hana. *Na cestě za dítětem: dvě malá křídla*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1055-6.
- KOSÍKOVÁ, Terezie. Reportáž: „Nejsem jen matkou.“ Mladé matky odmítají tříletou izolaci. *E15.cz* [online]. 25. 3. 2018 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/reportaz-nejsem-jen-matkou-mlade-matky-odmitaji-triletou-izolaci-1344815>.
- KOUBOVÁ, Veronika. Reportáž s ženami, které nechtějí být matkami. *E15.cz* [online]. 17. 12. 2018 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/reportaz-s-zenami-ktere-nechteji-byt-matkami-1354039>.
- KURKIN, R. Plodnost žen. *Český statistický úřad* [online]. květen 2013 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551769/170224-14.pdf/287dc43c-df94-40c1-bf04-b322ed0e4b84?version=1.0>.
- KURKIN, Roman. Počty narozených dětí by již neměly překročit současné hodnoty. *Statistika a my: Magazín českého statistického úřadu* [online]. 27. 2. 2019 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2019/02/27/pocty-narozenyh-deti-by-jiz-nemely-prekrocit-soucasne-hodnoty/>.
- LETHERBY, G. Childless and Bereft? Stereotypes and Realities in Relation to „Voluntary“ and „Involuntary“ Childlessness and Womanhood. *Sociological Inquiry*. 2002, 72(1): 7-20.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-171-4.

- Magnus, M. C., Wilcox, A. J., Morken, N.-H., Weinberg, C. R., & Håberg, S. E. (2019). *Role of maternal age and pregnancy history in risk of miscarriage: prospective register based study*. *BMJ*, 1869. doi:10.1136/bmj.1869.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Zpráva o rodině 2020* [online]. s. 249 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.
- NASH, R. 2005. „The economy of birthrates in the Czech Republic.“ Pp. 93-114 in C. B. DOUGLASS (ed.). *Barren STATES. The Population „implosion“ in Europe*. Oxford, New York: Berg.
- *Nerodič* [film]. Režie Jana Počtová. Česko: Česká televize, 2016. Délka 83 minut.
- NICHOLAS in *Want to fight climate change? Have fewer children*. *The Guardian* [online]. 2017 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2017/jul/12/want-to-fight-climate-change-have-fewer-children>.
- *Parental leave* [online]. The Federal Government: Make it in Germany [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.make-it-in-germany.com/en/living-in-germany/family-reunification/parental-leave>.
- *Pregnancy and birth: Working and time off when you're having a baby*. *GOV.UK* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/browse/childcare-parenting/pregnancy-birth>.
- POMAHAČOVÁ, J. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy. In HAŠKOVÁ, H. (ed.), POMAHAČOVÁ, J. *Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.
- Proč nechtějí svobodné ženy děti? *IDnes.cz* [online]. 4. 3. 2015 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/jenprozeny/volny-cas/proc-nechteji-svobodne-zeny-deti.A150304_110000_jpz-volny-cas_jph1.
- Program 3G: Tři generace. Hestia: *Vše o dobrovolnictví* [online]. [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/cz/co-delame/program-3-g-tri-generace>.

- RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-01-6.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2001. *Minulá a současná diference reprodukce v Evropě*. In *Diference reprodukčního chování v evropských populacích*, s. 10–25. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- ŘEZANKA, Marek Vojtěch. Podíl vysokoškoláků v populaci roste. *Statistika a my* [online]. 18. 9. 2018 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2020/04/01/podil-vysokoskolaku-v-populaci-roste/>.
- ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti, metody léčby, mimotělní oplodnění, zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče. ISBN 80-247-1010-2.
- SLADKÁ, Michaela. Bez dětí. Nechtít je přece stejně normální, jako je chtít. *Heroine* [online]. 1. 4. 2020 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/spolecnost/2820-bez-deti-nechtit-je-prece-stejne-normalni-jako-je-chtit>.
- SLEPIČKOVÁ, L. Nedobrovolná bezdětnost jako sociologické téma. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, roč. 42, č. 5, s. 937-951.
- SOBOTKA, T. 2017. *Childlessness in Europe: Reconstructing Long-Term Trends Among Women Born in 1900 –1972*. In *Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences*, s. 17–53). Cham: Springer.
- Stárnutí se nevyhneme. *Český statistický úřad* [online]. 20. 12. 2014 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ea002b5947>.
- STRANG, Lucy a Miriam BROEKS. Maternity leave policies: Trade-offs between labour market demands and health benefits for children. *RAND Corporation* [online]. 2016, 21 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.7249/RR1734>.
- SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5.
- ŠRAJBROVÁ, M. Kvůli kariéře dítě neodložím. *Hospodářské noviny* [online]. 18. 1. 2019 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66435980-kvuli->

kariere-dite-neodlozim-i-mezi-vysokoskolackami-pribyva-zen-ktere-kvuli-kariere-a-skole-neodkladaji-zakladani-rodiny.

- TANCEROVÁ, Tereza. Někteří aktivisté se dobrovolně vzdávají práva mít dítě. Nechtějí zatěžovat zemi. *EURO* [online]. 2019 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/light/deti-a-zmena-klimatu-1454530>.
- UNITED NATIONS. *World population prospects 2019* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie, 2. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VENTRUBA, Pavel. Poruchy plodnosti. In: L. Rob, A. Martan, K. Citterbart a kol. *Gynekologie*. Praha: Galén, 2008, s. 149-161. ISBN 978-80-7262-501-7.
- ZEMAN, K., BEAUJOUAN, E., BRZOZOWSKA, Z., SOBOTKA, T. 2018. *Cohort fertility decline in low fertility countries: Decomposition using parity progression ratios*. Demographic Research 38, Article 25, s. 651–690.
- ZVĚŘINA, J. Sexuální dysfunkce. In WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.